WIKIPEDIA

Suomen romanikieli

Suomen romanikieli tai **kaalen kieli**[1] (*kaalengo tšimb*) on indoeurooppalainen Suomen romanien puhuma romanikielen murre. Suomen romanikieli kuuluu romanikielen pohjoismurteiden kokonaisuudessa luoteismurteiden alaryhmään. Suomen romanikieli jakautuu vielä länsi- ja itämurteeseen.[2] Suomessa valtiovalta tukee romanikielen opetusta vuoden 1995 perusoikeusuudistuksen yhteydessä uudistetun lainsäädännön velvoittamana. Suomen 13 000 romanista noin 30 prosenttia puhuu sujuvasti romanikieltä ja noin 50 prosenttia ymmärtää sitä, mikä tarkoittaa, että noin 6 500 ihmistä osaa puhua kaalen kieltä Suomessa. Suomen romanikieltä puhutaan jonkin verran myös Ruotsissa. Suomen kieli on vaikuttanut voimakkaasti kieleen, esimerkiksi sanan paino on ensimmäisellä tavulla. Sama piirre on Unkarin romanikielessä; unkarin kieli on suomen sukukieli ja myös siinä paino on ensimmäisellä tavulla. Suomen romanikieltä voi opiskella Helsingin yliopistossa ja Rovaniemellä on kielipesä toiminut jo pitkään.[3][4][5]

Kaalen kieli	
Oma nimi	kaalengo tšimb
Tiedot	
Alue	Suomi Ruotsi
Virallinen kieli	vähemmistökielen asema Suomessa
Puhujia	10 000 1 700 (2001)
Sija	ei 100 suurimman joukossa
Kirjaimisto	latinalainen
Kielitieteellinen luokitus	
Kielikunta	indoeurooppalainen kielikunta
Kieliryhmä	indoarjalaiset kielet
Kielikoodit	
ISO 639-1	–
ISO 639-2	rmf
	Ohje

Sisällysluettelo

Historia

Ensimmäiset romanikieltä puhuvat romanit saapuivat Suomeen jo 450 vuotta sitten. Sittemmin romanikielen puhumista on pyritty säätelemään Pohjoismaissa esim. koulussa ja muutenkin yleisillä paikoilla, joten sen puhumista muiden seurassa ja yleisillä paikoilla on pyritty välttämään. Tämän vuoksi monien Pohjoismaiden romanivähemmistöjen kielitaito on häviämässä.

Kieli tukee myös jossain määrin romanien yhteisöllisyyttä; kieli on saattanut toimia suojana valtaväestön hegemoniaa vastaan. Euroopan romanien historia kertoo valtaväestön ajatelleen, että romanit ovat kehittäneet kielensä vainojen ja kristinuskon vuoksi.*lähde?*

Suomessa

Vuodesta 1995 lähtien Suomessa on ollut mahdollisuus opiskella koulussa romanikieltä äidinkielenä.[6] Suomessa on silti useita kouluja, joissa romanikielen opetusta ei ole järjestetty. Syynä voi olla resurssien puute, mutta myös se, ettei ryhmän vähimmäisoppilasmäärä täyty. Myös kielikursseja järjestetään, ja kieltä pyritään opettamaan romaneille tarkoitetuilla leireillä, jotta kielen taito kasvaisi ja pysyisi yllä.

Henry Hedmanin mukaan romanikieltä puhuu vähintään tyydyttävästi 60 prosenttia romaneista ja hyvin noin kolmannes. Taito painottuu vanhempaan väestöön niin että alle 50-vuotiaiden romanien romanikielen taito on selvästi heikompi kuin sitä vanhempien.[7]

Suomessa ensimmäisen romanikielisen aapisen kokosi lappeenrantalainen vankilanopettaja Adam Lindh vuonna 1893. Lisäksi Lindh käänsi kymmenen käskyä Martti Lutherin selityksillä varustettuna romanikielelle, laati romanikielelle kieliopin ja kokosi myös joukon sanontoja. Vuonna 1900 hän anoi Senaatilta kyseisen kokoomateoksen painattamista ja jakamista ilmaiseksi romaniväestolle. Senaatti ei kuitenkaan suostunut Lindhin pyyntöön. Niinpä hänen kokoamansa materiaali jäi vain käsikirjoitukseksi. Ensimmäinen painettu romanikielinen aapinen saatiin Suomeen vasta niinkin myöhään kuin 1982.[8] Nykyään kirjastoista löytyy jo jonkin verran romanikielistä kirjallisuutta, sanastoja ja kielioppeja. Romanikieli muuttuu koko ajan, kuten muutkin kielet, joten siinä on myös vanhahtavia sanontoja mitä joku nuori ei välttämättä tunnista, tai modernimpia ilmaisuja jotka vanhemmalle ihmiselle ovat täysin vieraita. Romanikieltä pyritään koko ajan kehittämään ja elvyttämään.*lähde?*

Suomen romanin kieli on yksi Euroopassa puhuttavista romanin murteista. Murteet ovat etäällä toisistaan, kauempana kuin esimerkiksi viro ja suomi, mutta niillä on yhteiset juuret ja siksi yhteisiä piirteitä ja noin neljäsataa yhteistä sanaa. Esimerkiksi Britanniassa ja Ruotsissa romanikieli on kuollut kieli, ja käytössä on vain irrallisia sanoja.[9]

Romanin kieli on itsenäisenä oppiaineena Prahassa Kaarlen yliopistossa. Jonkin verran sen opetusta on muuallakin. Suomessa kieltä opettaa Helsingin yliopistossa kokeiluna erikoistutkija Kimmo Granqvist, joka tekee kielelle kielioppia.[9] Syksystä 2012 kielenopetus on vakiintunut niin, että se on kaikille opiskelijoille vapaa sivuaine.[10]

Romanikielen asema on Suomessa turvattu lainsäädännöllä, mutta käytännössä asema ei ole toteutunut. Alle viidennes romanilapsista saa oman kielen opetusta.[9] Varsinkin aikaisemmin Suomen romanit yleisesti itsekin vastustivat kielensä opettamista kouluissa[6], koska he ovat käyttäneet sitä perhepiirin ulkopuolella lähinnä vain salakielenä, eivätkä he sen vuoksi halunneet antaa ulkopuolisille tilaisuutta opetella sitä.[6]

Suomen 10 000 romanista romanin kieltä puhuu 6 000, mutta taitajat ovat iäkkäämpiä ihmisiä, ja kielitaito on sitä huonompi, mitä nuoremmista on kyse.[9]

Kansainvälinen romanikieli tai ulkomaiden romanien puhuma romanikieli ei ole sama asia kuin Suomessa käytetty romanikieli. Sanoilla on paljon yhteneväisyyksiä, mutta tämä ei kuitenkaan välttämättä takaa ymmärrystä. Suomessa on kuitenkin romaneja, jotka osaavat kansainvälistä romanikieltä.

Pararomani tarkoittaa kieltä, jonka äänne-, muoto- ja lauseoppi ovat peräisin jostakin muusta kielestä, mutta sanasto on romanikielestä. Tällainen kieli Suomessa on fennoromani, joka elää Suomen romanikielen rinnalla.[11]

Käyttö ja asema

Kuunnellessaan romanikielistä radiota, jota Yle tuottaa[12], 18 prosenttia sanoi ymmärtävänsä hyvin ja 45,6 prosenttia sanoi ymmärtävänsä jonkin verran. Monet romanit käyttävät romanikieltä salakielenä.[13]

Esimerkki Suomen romanikielestä

No douva iek kentos hin ja niiku kasvattipoika ja dauva hin

sitt lesko tšäi dauva

Niin niin daari me hin aaȟtom

Hinko daari aaȟtas ȟaaniba?

Mo hin daari ȟaaniba

Lähteet

1. Millaista on kaalen kieli tänään? (https://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=185&artikel=6953800) *Sveriges Radio*. 16.5.2018. Viitattu 20.4.2020.
2. Pulma 2012, s. 272.
3. Kimmo Granqvist: *Lyhyt Suomen romanikielen kielioppi*. Kotimaisten kielten tutkimuskeskus, 2011.
4. Tuukkanen, Pia: Romanikieli on vaarassa kadota (https://yle.fi/uutiset/3-6319825) *Yle Uutiset*. 4.10.2012 (päivitetty 18.2.2015). Yleisradio Oy. Viitattu 20.4.2020.
5. Granqvist, Kimmo: Suomen romanikieli (https://www.kielikello.fi/-/suomen-romanikieli) *Kielikello*. tammikuu 2007. Viitattu 20.4.2020.
6. Jaakko Anhava: ”Indoarjalaiset kielet”, *Maailman kielet ja kielikunnat*, s. 99–100. Gaudeamus, 2005. ISBN 951-662-734-X.
7. Granqvist & Salo, s. 17
8. Makkerin blogi: Kansanopetus Lappeenrannassa 150 vuotta. Vankilanopettaja Adam Lindh, romanikielisen aapisen ja kieliopin laatija (http://maurikin.blogspot.fi/2016/07/kansanopetus-lappeenrannassa-150-vuotta_5.html) *maurikin.blogspot.fi*. Viitattu 5.7.2016.
9. Tiainen, Antti: Suomen romanikielen pelastaja. *Helsingin Sanomat* 14.12.2011, s. C 4.
10. Romanikieli ja -kulttuuri, sivuainekokonaisuus. (http://www.helsinki.fi/sup/romani/) Viitattu 8.11.2013.
11. Granqvist & Salo, s. 164.
12. Oinaala, Sampsa: Uutiset tulevat myös romanikielellä (https://www.hs.fi/radiotelevisio/art-2000002668651.html) *Helsingin Sanomat*. 21.8.2013. Viitattu 21.5.2020.
13. Hedman, Henry: Suomen romanikieli: sen asema yhteisössään, käytö ja romanien kieliasenteet (http://scripta.kotus.fi/www/verkkojulkaisut/julk8/Suomen_romanikieli.pdf) (PDF) *scripta.kotus.fi*. 2009. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus. Viitattu 26.4.2020.

Aiheesta muualla

- Lyhyt suomen romanikielen kielioppi (https://www.academia.edu/1523925/Lyhyt_Suomen_romanikielen_kielioppi_Consice_grammar_of_Finnish_Romani_)
- Suomi-kaale-sanakirja (https://fi.glosbe.com/fi/rmf)
- Kaalenkielinen Wikipedia Wikimedia-hautomossa
- Sanakirja (http://romani.uni-graz.at/romlex/lex.cgi?st=&rev=y&cl1=rmff&cl2=en&fi=&pm=in&ic=y&im=y&wc=)
- Kirjallisuutta (https://mega.nz/folder/fTIA0QAS#01_zqvkW4SRdHlc2kwzlSw)
- Romano mirits (https://areena.yle.fi/audio/1-2149272)